

E. GENDROLIS

KRIKSCIONYBĖ ŠIUOLAIKINĖJE BURŽUAZINĖJE VISUOMENĖJE

Kapitalistinis gamybos būdas, kaip žinoma, grindžiamas žmogaus prigimtimi, visų lygybe ir laisve, tačiau tai nereiškia, kad šiuolaikinėje buržuazinėje visuomenėje religija prarado funkciją motyvuoti socialinius santykius. Šiuolaikinėse kapitalistinėse šalyse neišnyko objektyvios religijos egzistavimo sąlygos. Socialinė darbo žmonių priespauda, jų bejėgiškumas prieš aklą kapitalo jėgų veikimą, kaip nurodė Vladimiras Leninas, yra pagrindinė religijos egzistavimo priežastis. Buržuazijos kovos prieš feodalizmą daugelyje šalių savo esme buvo antiklerikalinė, o kartais ir ateistinė. Kapitalizmo vystymasis skatino giliai, moksliskai pažinti pasaulį, materialinės gamybos poreikiai, spartus gamtos mokslų augimas kreipė žmogaus mintį į žemiškus reikalus, o vaizdinius apie anapusinį pasaulį nustūmė į antrą planą. Mokslas tyrė materialų, žmogų supantį pasaulį, todėl savo esme jis buvo humanistinis ir ateistinis. Religija, tame tarpe ir krikščionybė, negalėjo išvengti Naujųjų laikų mokslo poveikio ir darėsi vis labiau žemiška. Šis procesas sparčiai vystosi ir mūsų dienomis.

Gamtamokslinės teorijos ugdė materialistinę pasaulėžiūrą, kurioje dievui ir sieios nemirtingumui liko vis mažiau vietos. Visatos sukūrimo biblinė teorija buvo pakeista evoliucijos teorija. Protestantizmo įsigalėjimas, betarpiškai susijęs su buržuazijos iškilimu, labiausiai atitiko kapitalistinių gamybos būdą. Protestantiškoji reformacija panaikino universalių religijos poveikį visuomenės gyvenimui bei ekonominei praktikai. Tikėjimas pasidarė santykiškai laisvo pasirinkimo dalyku. Natūralios lygybės principas, reiškęs visų lygybę prieš įstatymą, nereikalavo įrodyti, kad laisvas įsitikinimų pasirinkimas yra šio principo išdava.

Tikėjimas, kad galima įsiteikti transcendentinei dievybei, daugumai apsisvietusių buržuazinės visuomenės žmonių virto tolimos praeities dalyku. Dievas nustojo buvęs žmonių tėvu ir teisėju; jo idėja tapo tokia

neapibrėžta, kad iš viso abejojama dievo buvimu¹, teigia V. Lipmanas. Dievo reikią ieškoti dvasiniame žmogaus gyvenime.

Nukrikščionėjimo procesas šiuolaikiniame kapitalistiniame pasaulyje pasireiškia įvairiomis formomis ir yra gana prieštaringas. Kaip minėta, tradicinė krikščioniška pažiūra į pasaulį, jo atsiradimą ir tvarką jame, veikiama šiuolaikinio mokslo, prarado visuotinį pasitikejimą. Didesnę reikšmę ji turi, sprendžiant socialines problemas. Todėl religijos teoretikai daugiausia dėmesio skiria socialiniams mūsų epochos prieštaravimams. Religijos paskirtis esanti skiepyti žmoniškumą, kovoti dėl pilnesnio visų laisvės įgyvendinimo. Religija -- tai socialinė evangelija, skelbianti žmonių brolybę, interpretuojamą praktiškiausiu būdu².

Zinomas JAV politinis veikėjas Č. Frenkelis pažymi, kad kalbos apie religinio jausmo nykimą kapitalistinėje visuomenėje neturi pagrindo. Mūsų amžius, sako jis, toks pat tikėjimo amžius, kaip ir anksiesnieji, pasikeitė tik tikėjimo pobūdis. Daugumoje bažnyčių dominuoja pasaulietinė ideologija. Religinių emocijų objektas tapo neaiškus: „Pinigai, ikona, Beatricė, nukryžiuoto Kristaus atmintis — vienu žodžiu, visi jie yra religinių emocijų objektai“³.

Sekuliarizacijos procesas, kaip religinės praktikos, religinės galvosenos ir religinių institutų socialinės reikšmės nykimas, šiuolaikiniame kapitalistiniame pasaulyje yra labai prieštaringas ir nevienodas. Nykstant vieniems tradicinės religijos elementams, jų vietą užima nauji arba senieji elementai įgyja naują prasmę. Sekuliarizacijos pobūdis priklauso nuo atskirų šalių religinių tradicijų, nuo bažnyčios vaidmens visuomenės gyvenime. Protestantiškosiose šalyse jis daug ryškesnis, negu katalikiškose. Bažnyčių lankymas, teigia Č. Frenkelis, neparodo tikrosios religijos reikšmės visuomenėje. Nors JAV bažnyčios žymiai gausiau lankomos, negu Europoje, tačiau pati religija praranda savo tradicinį turinį, kadangi visas dėmesys sutelkiamas į socialines problemas. Vilis Herbertas, JAV teologas, pažymi, kad būti protestantu, kataliku ar judaistu — tolygu būti amerikiečiu; būti religingu, reiškia būti ištikimu nacionalinėms vertybėms⁴. Religija laikoma kiekvieno padoraus piliečio požymiu, todėl ji tarnauja politiniams ir socialiniams institutams, yra viena iš prapažintų Amerikos kultūros vertybių⁵. Anglų sociologo B. R. Vilsono teigimu, bažnyčios tapo pasaulietinio pobūdžio organizacijomis, todėl priklausymas joms laikomas socialinio padorumo reikalu. Nors pasaulietinėje vi-

¹ W. Lippman, *A Preface to Morals*, Boston, 1960, p. 194.

² J. Barzun, *God's Country and Mine*, New York, 1959, p. 16.

³ Ch. Frankel, *The Love of Anxiety and other Essays*, New York, Evanston and London, 1965, p. 187.

⁴ B. R. Wilson, *Religion in Secular Society. A sociological Comment*, London, 1966, p. 89

⁵ Ten pat, p. 98.

suomenėje vis mažiau vietos lieka religiniam galvojimui, bet kapitalistinė visuomenė, sako jis, „yra nė kiek ne mažiau religinės praeities vertybių, dispozicijų ir orientacijų paveldėtoja“⁶.

Apibūdinamas šiuolaikinę epochą, H. J. Blekhemas rašo, jog ji yra laipsniška krikščionybės laicizacija, užbaigta absoliučiu marksizmo-leninizmo sekuliarizmu⁷. Tačiau šiuolaikinė buržuazinė valstybė pripažįsta teigiamą socialinį religijos vaidmenį, ir todėl pageidautina priklausyti kuriai nors religinei bendruomenei. Iš praeities yra likusi nuomonė, kad visuomenė turinti religinį pagrindą, nors šiuolaikinis žmogus esąs nei tikintis, nei netikintis, linkęs apie tai mažai galvoti. Religija turinti etinę ir praktinę prasmę, todėl būti krikščioniu — reiškia būti labiau, negu įprasta, teisingesniai, dosnesniai, geresniai, gerbiamam⁸. Esant tokiai padėčiai, ateizmas iki šiol asocijuojamas su amoralumu, kelias viešosios nuomonės nepasitikėjimą. Kaip yra nurodę K. Marksas ir F. Engelsas, „viešpataujančios klasės mintys yra kiekvienoje epochoje viešpataujančios mintys. Vadinasi, toji klasė, kuri yra viešpataujanti visuomenės *materialinė* jėga, yra tuo pačiu ir jos viešpataujanti *dvasinė jėga*“⁹. Religija įgyja politinę prasmę ir dažnai laikoma politinės vienybės pagrindu, nepaisant socialinės žmonių padėties skirtumų. Dėl to tokia didelė socialinė religijos reikšmė buržuazinėje visuomenėje — ji tebėra viena iš egzistuojančių socialinių santykių motyvavimo formų.

Buržuazinė ideologija dieviškąją teisę pakeitė žmogaus teise, tačiau dieviškoji teisė socialiniams santykiams motyvuoti ir šiuo metu plačiai naudojama. Vakarų pasaulio kultūrą JAV teologijos profesorius G. Veheinianas vadina pokrikščioniška kultūra. Net krikščionis turįs sutikti, kad dabartinė padėtis reikalauja arba neįsivaizduojamos krikščionybės rekonstrukcijos, arba Vakarų kultūros emancipacijos iš jos¹⁰. Tradicinėje religijoje žmogaus išganymas buvo siejamas su pomirtiniu gyvenimu, o šiuolaikinis religijos supratimas liečia socialines problemas, religijos pagalba, esą, bandoma įveikti socialinį blogį ir neteisybę. Religija siejama su socialinėmis reformomis kapitalistinės visuomenės rėmuose, todėl ji laikoma demokratijos, kultūros ir socialinės pažangos veiksniumi¹¹. Tokiai religijai transcendentinis dievas beveik neteko prasmės. Būdama susijusi su žemiškais buržuazijos siekimais, religija turėjo būti pritaikyta socialiniams ir politiniams jos poreikiams. Socialinė krikščionybės doktrina nuo

⁶ Ten pat, p. 233.

⁷ H. J. Blackham, *Religion in a Modern Society*, London, 1966, p. 69.

⁸ Ten pat, p. 118.

⁹ K. Маркс и Ф. Энгельс, *Немецкая идеология*, М., 1956, стр. 48.

¹⁰ G. Vahianan, *The Death of God. The Culture of Our Post-Christian Era*, New York, 1961, p. 31—32.

¹¹ Ten pat, p. 24.

savo atsiradimo pradžios iki mūsų dienų yra kompromiso su viešpataujančios klasės ideologija istorija. Kaip ir minėti autoriai, G. Veheinianas pažymi, kad religija vis labiau tampa pasaulietinės reikšmės dalyku. Dieviškieji atributai, sako jis, pamažu perėjo į patį žmogų: „(. . .) pats žmogus pakeičia Dievą ir, prisiimdamas atsakomybę už visatą, kurioje gyvena, jis ne tik atmeta Dievą, bet taip pat veikia kaip kūrėjas“¹².

Šiame straipsnyje nepretenduojama visapusiškai išanalizuoti šiuolaikinės krikščionybės socialinio vaidmens buržuazinėse šalyse. Bandoma tik parodyti pagrindinę jos vystymosi tendenciją ir kai kuriuos šio vaidmens aspektus.

Suprantama, kad krikščionybės socialinis vaidmuo atskirose šalyse gana nevienodas, tačiau visur ji didesniu ar mažesniu mastu panaudojama kapitalistiniams santykiams motyvuoti. Kritikuodami kapitalistinio išnaudojimo kraštutinius, krikščionybės atstovai, neperžengdami kapitalistinio gamybos būdo rėmų, propaguoja moralinį tobulėjimą, nes privatinė nuosavybė laikoma vienintele žmogaus prigimtį atitinkančia padėtimi, žmogaus laisvės garantija. Klasinis susiskirstymas buvęs ir toliau išlikęs nekintančiu visuomenės gyvenimo svertu. Tiesa, pastaruoju metu socialinė krikščionybės programa įgijo kai kurių naujų bruožų. Popiežius Paulius VI enciklikoje „Populiorum progressio“ 1967 m. pažymėjo, kad privatinė nuosavybė niekam nėra besąlygiška absoliuti teisė. Joje apibūdinama varginga darbininkų padėtis kapitalistinėse šalyse, nurodoma jų teisė dalyvauti gamyklų valdyme ir kita.

Naujoji socialinė katalikų bažnyčios doktrina suformuluota, iš dalies atsižvelgiant į darbo žmonių masių reikalavimus, nacionalinį išsivadavimo judėjimą, augantį komunistinių idėjų poveikį. Tačiau ši doktrina iškelta ir palaikoma tik radikaliosios katalikų dvasininkijos dalies. Konservatyvieji nepripažįsta jokie socialinės ir teologinės doktrinos pakeitimo. „Atnaujinimo“ tendencija pastebima protestantizme, judaizme ir kt. Šis „atnaujinimas“ visur sukeltas aukščiau nurodytų priežasčių.

Socialinis religijos vaidmuo, bažnyčios užimama padėtis valstybėje, religinės tradicijos ir kitos priežastys atsiliepia ir sąžinės laisvės problemos sprendimui kapitalistinėse šalyse. Katalikiškos šalys, kuriose bažnyčia turi stiprias pozicijas, patiria jos įtaką įvairiose socialinio, politinio ir ekonominio gyvenimo srityse. Ispanijoje, Lotynų Amerikoje katalikų bažnyčia užima viešpataujančią padėtį, katalikybė yra valstybinė religija, nors kai kuriose iš jų bažnyčia atskirta nuo valstybės. 1953 m. konkordate su Vatikanu Ispanijos diktatorius Frankas pažymėjo, kad įvairių tikėjimų toleravimas Ispanijoje nereiškia jų propagandos ir prozelitizmo

¹² Ten pat, p. 175.

laisvės, kadangi nacijos dauguma reikalauja bet kuria kaina išsaugoti katalikišką vienybę. Nekatalikiškos religijos dabartiniu metu yra pripažįstamos, jeigu yra užregistruotos valdžios organų, tačiau socialiniu ir politiniu atžvilgiu nėra lygiateisės su katalikybe. Katalikų bažnyčia Lotynų Amerikos šalyse turi didelę ekonominę ir politinę galią. Kur valstybinė valdžia yra katalikiškųjų partijų rankose, ten ji panaudojama kovai su darbo žmonių nepasitenkinimu ir komunistinėmis idėjomis.

Tačiau ir Lotynų Amerikos šalyse pastebimas nukriukšcionėjimo procesas. J. L. Mechamas pažymi, kad katalikai, kurie laikosi religinių bažnyčios nurodymų, sudaro apie 15—30% visų gyventojų¹³. Daugumai žmonių katalikybė tėra tik tradicija, tačiau ši tradicija yra nacionalinės priklausomybės ir vienybės požymis. Jis rašo: „Krikščionio vardas išreiškia ne religinę padėtį, bet įsitikinimą, kad krikščioniškos vertybės ir krikščionybės dvasia yra svarbiausi dalykai, siekiant socialinio teisingumo bei įveikiant komunizmą“¹⁴. Religinė netolerancija, pasireiškianti po kovos už nacionalinę vienybę priedanga, yra socialinio ir politinio antagonizmo išraiška.

Siuolaikinės epochos sąlygomis, kai kiekvienoje šalyje egzistuoja įvairūs religiniai tikėjimai, religinė tolerancija tapo neišvengiama praktine būtinybe. Vidiniame gyvenime nė viena religinė organizacija nelaiko kitų tikėjimų teisingais, tačiau išoriniuose tarpusavio santykiuose jos priverstos laikytis tolerancijos. Jau 1913 m. „Katalikiška enciklopedija“ pripažino, kad vienintelis protingas principas, kurio turi laikytis tokia valstybė, yra religijos laisvė¹⁵. Tačiau religijos laisvė apribojama tikėjimo pasirinkimu, pagrįstu žmogaus laisve, jo protu ir valia, nepripažįstančia netikėjimo laisvės. Valstybė egzistuojanti iš dievo valios, todėl ji negalinti būti indiferentiška jam. Ji turi garantuoti kiekvienam laisvę pasirinkti norimą tikėjimą, bet negali būti tokia bedieviška ir ateistinė, kad iš viso ignoruotų dievą, kaip visuomenės valdovą ir autoritetą. Ir dabar viešoji nuomonė buržuazinėse šalyse religingumą laiko neatskiriama žmogaus savybe, ateizmas skelbiamas priešišku žmogaus prigimčiai, vertu visuomenės pasmerkimo.

Sąžinės laisvė suprantama kaip žmogaus teisė pasirinkti religiją, kuri nekenkia visuomenės tvarkai ir saugumui. Ji turi būti garantuojama teisinėmis normomis, religiniais motyvais neribojant žmogaus politinės, ekonominės ir socialinės veiklos. Religijos laisvė apima teisę auklėti vaikus savo religijos dvasia, keisti tikėjimą, mokyti kitus, leisti religinę

¹³ J. L. Mecham, *Church and State in Latin America. A History of Politico-Ecclesiastical Relations*, The University of North Carolina, 1966, p. 422.

¹⁴ Ten pat, p. 426.

¹⁵ *The Catholic Encyclopedia*, New York, 1913, Vol. XIV, p. 769.

literatūrą, organizuotis religiniu pagrindu, įsigyti ir naudoti nuosavybę nurodytiems tikslams. Valstybė įsipareigoja saugoti visų religinių bendruomenių lygiateisiškumą. Tačiau ji neįsipareigoja saugoti ateistinių įsitikinimų lygiateisiškumo, likdama ištikima aukščiau minėtam reikalavimui. Be to, ir religijos laisvės pagrindiniai reikalavimai įvairiose šalyse nevienodai nuosekliai įgyvendinami.

Kovodama su feodoline ideologija ir bažnyčia, buržuazija išskėlė sąžinės laisvės reikalavimą, kaip neatimamą žmogaus teisę pasirinkti sau tinkamą požiūrį į pasaulį. Sąžinės laisvės principas revoliucinės buržuazijos ideologų darbuose neapsiriboja vien religijos laisve; buvo teigiama apsišvietusios visuomenės teisė neišpažinti jokios religijos ir savo elgesį pagrįsti protingai suprastu asmeniniu interesu, suderintu su visuomenės interesais. Būtina sąžinės laisvės įgyvendinimo sąlyga prancūzų materialistai laikė pilietinių teisių lygybę, nepriklausomą nuo žmogaus santykio su religija, taip pat valstybės atskyrimą nuo bažnyčios. Tačiau šie reikalavimai iškilo kaip praktinė būtinybė tik ten, kur buržuazijos susidūrimas su feodoline santvarka ir ją gynusia bažnyčia buvo ypač aštrus ir bekompromisiškas. Prancūzijoje, JAV ir kai kuriose kitose kapitalistinėse šalyse bažnyčia juridiškai atskirta nuo valstybės, tačiau tai nereiškia, kad valstybė indiferentiška religijai.

Valdydama dirbančiųjų masės neprieinamas ideologinio poveikio priemones, buržuazija formuoja tokią viešąją nuomonę, kad tik religingas žmogus gali būti sąžiningas ir geras pilietis. Kapitalistinis gamybos būdas, reikalaujantis aukšto techninio išsilavinimo, mokslinių žinių, vis dėlto negali panaikinti skirtumo tarp protinio ir fizinio darbo ir prieštaravimo tarp viešpataujančios klasės išsilavinimo bei liaudies masių intelektualinio atsilikimo. Kapitalistiniai gamybiniai santykiai, kurių pagrindas yra privatinė gamybos priemonių nuosavybė, nepašalina visuomeninės gamybos anarchijos ir religinės tikrovės interpretacijos galimybes. Todėl ir šiandien nepraranda savo reikšmės K. Markso žodžiai, kad buržuazinė sąžinės laisvė „yra ne kas kita, kaip visų galimų *religinės sąžinės laisvės* rūšių toleravimas...“¹⁶

Bažnyčios atskyrimas nuo valstybės, siekiant garantuoti sąžinės laisvę, yra neabejotinas buržuazinės visuomenės pasiekimas. Tačiau tarp teisinių normų ir praktinio jos realizavimo yra iškilę daug prieštaravimų. Sąžinės laisvės klausimo sprendimas, kaip pripažįsta ne vienas buržuazinis sociologas ir dvasininkas, yra abejotinas, nepatikimas ir neišbaigtas¹⁷.

¹⁶ K. Marksas, F. Engelsas, Rinktiniai raštai, t. II, V., 1950, p. 24—25.

¹⁷ H. P. Fairchild, *The Anatomy of Freedom*, New York, 1957, p. 65; R. M. Brown and G. Weigel, *An American Dialogue*, New York, 1961; P. Blanshard, *God and Man* in Washington, Boston, 1960

Kad bažnyčios atskyrimas nuo valstybės ir religinės tolerancijos principas yra ne valdančiosios klasės indiferentiškumo religijai išraiška, o praktinė būtinybė, teigia JAV filosofas M. R. Kohenas. Jis nurodo, kad bažnyčios atskyrimo nuo valstybės principas negali būti nuosekliai įgyvendintas dėl JAV politinės decentralizacijos, kuri duoda galimybę atskiroms valstijoms, savaip interpretuojant jį, nesilaikyti federalinės konstitucijos normų. Socialinis religijos vaidmuo visuotinai pripažįstamas, religija laikoma nacionaline vertybe, o ateistinės pažiūros viešosios nuomonės traktuojamos kaip blogas požymis. Filosofas pažymi, kad religija, praradusi savo tradicinį turinį, naudojama išreikšti kiekvienai kilniai emocijai, ypač socialinėms ir politinėms reformoms motyvuoti. Religinų bendruomenių tarpusavio nepakantumas, netikinčiųjų diskriminacija ypač jaučiama JAV provincijose. „Šis prietaras,— rašo jis,— dažnai įgyja socialinės ir net ekonominės diskriminacijos formą. Priklausymas bažnyčiai duoda viltį padidinti savo biznio reputaciją, taip pat socialinį respektabilumą“¹⁸.

Išlikdama daugiau ar mažiau neutrali santykiuose su religinėmis bendruomenėmis, šiuolaikinė buržuazinė valstybė ir tuo atveju, kai bažnyčia atskirta nuo valstybės, naudoja jos atliekamu socialiniu vaidmeniu. Įvairių religinių bendruomenių dvasininkai bažnyčios atskyrimą nuo valstybės laiko atgyvenusiu dalyku. Kadangi bažnyčia ir valstybė praktiškai bendradarbiauja, spręsdamos socialines problemas, tai bažnyčios atskyrimas nuo valstybės turi būti pakeistas valstybės ir bažnyčios bendradarbiavimo principu¹⁹. Apie tokį bendradarbiavimą kalba ir buržuazinių šalių sociologai. Jie pažymi, kad religiniai motyvai daro įtaką net tarptautiniams santykiams, nekalbant apie vidaus gyvenimą. E. B. Grinas nurodo, kad, nepaisant bažnyčios atskyrimo nuo valstybės, kai kuriose JAV valstijose baudžiama už antireligines kalbas, nes jos priešiškos religingiems asmenims ir galinčios pažeisti viešąją tvarką²¹.

P. Blanšaras pažymi, kad netikintiesiems niekur niekas neatstovauja: „Nors jie dominuoja daugumoje geriausių universitetų, bet šis intelektualinis viešpatavimas nėra atitinkamai pripažintas Vašingtone“²¹. Atvirai reiškiantis savo laisvamaniškas arba ateistines pažiūras, nurodo jis, praranda bet kokią pasisekimą politinėje karjeroje. Tokia netikinčiųjų padėtis sąlygojama tuo, kad „religija neoficialiai yra vienas svarbiausių

¹⁸ M. R. Cohen, *American Thought: A Critical Sketch*, New York, 1962, p. 230.

¹⁹ J. Coughlin, *Church and State in Social Welfare*, New York, and London, 1965; *Religion and Social Work*, Ed. by F. E. Johnson, New York, 1956.

²⁰ E. B. Green, *Religion and the State. The Making and Testing of American Tradition*, Ithaca, 1959, p. 97.

²¹ P. Blanchard, *God and Man in Washington*, p. 19.

nacijos politinių institutų, o laisvės dvasia ir religijos dvasia pasirodo glaudžiai sujungtos po draugiškos vyriausybės egida“²².

Kai buržuazinė demokratija ir laisvė asocijuojamos su religija, sąžinės laisvės problema negali būti išspręsta kitaip, kaip vienos ar kitos religijos pasirinkimo laisve. Kai įsigali kuri viena religinė bendruomenė, būna pažeidžiamos kitų religinių bendruomenių teisės. Analizuodamas JAV protestantų ir katalikų santykius, protestantų dvasininkas R. M. Braunus nurodo, kad katalikai, didžiausia vieninga JAV religinė organizacija, protestantiškoje šalyje jaučiasi kaip mažumos prispausta grupė. Katalikai, gyveną daugiausia miestuose, įgiję politinę ir ekonominę valdžią, nepripažįsta kitų religinių bendruomenių pažiūrų laisvės, o neretai šios pažiūros iš viso negali būti viešai skelbiamos²³. Lygiai taip pat priekaištauja protestantams katalikų dvasininkas, pažymėdamas protestantų viešpatavimą politinės valdžios srityje. Protestantų subjektivizmas ir intelektualizmas geriausiai atitinkąs I. Kanto filosofiją. I. Kantas visai teisingai esąs laikomas protestantų Tomu Akviniečiu. Protestantizmas ugda religinį indiferentiškumą, todėl visuomenėje ir atsirandanti trečioji jėga — pasaulietinis humanizmas, iš viso nepripažįstąs krikščionybės.

Pagrindinis uždavinys, kuris šiuo metu iškyla visoms religinėms bendruomenėms, šio katalikų dvasininko nuomone, yra kovoti su komunizmo pavojumi: „Šiuo metu Amerikos katalikas nebijo, kad Jungtinėse Valstijose bus nuslopinta katalikybė. Jis bijo komunistų, nes jeigu jie įveiks valstybę, tada katalikai turės grįžti į katakombas“²⁴. Religija laikoma viena iš patikimiausių priemonių kovoje prieš komunizmą, už kapitalistinių santykių išsaugojimą. Neatsitiktinai kova už kapitalistinės santvarkos išsaugojimą vaizduojama kaip kova už religinių pažiūrų laisvę. Iškreipdama tikruosius komunistų santykius su tikinčiaisiais ir jų pažiūrą į religiją, buržuazinė propaganda siekia diskredituoti komunizmą darbo žmonių akyse. Komunizmas numato religijos išnykimą, panaikinus klasinį visuomenės susiskirstymą ir socialinį išnaudojimą. Komunizmas reiškia neišvengiamą buržuazijos žlugimą, todėl ir materialistinis istorijos supratimas, neatskiriama susijęs su ateizmu, oficialiosios nuomonės skelbiamas „nešvari“ dalyku, dargi priešišku buržuazinei valstybei. Apibūdindamas viešpataujančią nuomonę, P. Blanšaras rašo: „Komunistai yra ateistai; komunistai yra Amerikos priešai Nr. 1; ergo, ateistai taip pat yra Amerikos priešai Nr. 1“²⁵.

²² Ten pat, p. 211.

²³ R. M. Brown and G. Weigel, *An American Dialogue*, p. 63.

²⁴ Ten pat, p. 179.

²⁵ P. Blanshard, *God and Man in Washington*, p. 20.

Antra vertus, būtų klaidinga manyti, jog visi tikintieji ir dvarininkai nepripažįsta netikintiesiems jų įsitikinimų laisvės. V. Leninas savo darbuose komunistų ir tikinčiųjų santykių klausimais yra ne kartą pabrėžęs, kad svarbiausias dalykas — klasinis darbo žmonių, tikinčiųjų ir netikinčiųjų, solidarumas bendroje kovoje prieš išnaudotojišką santvarką, tuo tarpu kai nuomonių skirtumas apie anapusinio pasaulio egzistavimą yra tik antraeilės, net trečiaeilės reikšmės. Šio lenininio darbo žmonių solidarumo principo laikosi TSRS, visų socialistinių šalių komunistai, jo pagrindu vystosi dialogas tarp kapitalistinių šalių komunistų ir katalikų bei kitų religijų pasekėjų. Net katalikų bažnyčios pažangieji dvasininkijos atstovai pripažįsta ne tik tikėjimo, bet ir netikėjimo laisvę, dialogą tarp krikščionių ir nekrikščionių, tarp visų geros valios žmonių²⁶. Suvokdami socialinius kapitalizmo prieštaravimus, plačiųjų darbo masių poreikius, jie stengiasi padaryti krikščionybę kovos už socialinę pažangą simboliu, tiki jos reikšme šioje kovoje. Komunistai visada rėmė ir remia visus progresyvius sąjūdžius, suprasdami, kad engiamosios klasės vieningumas kovoje dėl išsivadavimo iš socialinės sprespaudos, yra svarbiausias dalykas. Tačiau kartu jie skelbia mokslinę pasaulėžiūrą, kovodami su bet kokių krikščionių nenuoseklumu, įrodydami, kad tik revoliucinis socialinių santykių pertvarkymas, naikinantis jų susvetimėjimą, gali sudaryti sąlygas socialinei ir dvasinei dirbančiųjų masių emancipacijai. „Giliai klaidinga būtų manyti,— rašė V. Leninas,— kad tariamasis marksizmo „nuosaikumas“ religijos atžvilgiu paaiškinamas vadinamaisiais „taktiniais“ sumetimais ta prasme, jog norima „neatbaidyti“ ir pan. Priešingai, politinė marksizmo linija ir šiuo klausimu yra neatitrūkstamai susijusi su jo filosofiniais pagrindais“²⁷.

Viešpataujanti klasė religijos dėka siekia atitraukti darbo žmonių dėmesį nuo išnaudotojiškos santvarkos socialinių, politinių ir ekonominių prieštaravimų, nuo revoliucinės kovos prieš šią santvarką. Šiuolaikinėje buržuazinėje visuomenėje religija įgijo iš esmės etinę reikšmę, kuri vis labiau pabrėžiama. Šios visuomenės socialinis antagonizmas, ideologinė dviejų pasaulinių sistemų kova, komunizmo idėjų plitimas, mokslo ir technikos pažanga bažnyčių ir religinių organizacijų veiklą perkėlė iš teologinės labiau į socialinę ir politinę sritį. Religija dažnai tampa politinės reikšmės dalyku, nacionalinių vertybių pripažinimo išraiška, pagaliau piliečių lojalumo egzistuojančiai visuomeninei santvarkai požymiu. Ji yra viena iš ideologinių priemonių kovoje su komunizmu, ką pripažįsta patys buržuazijos ideologai.

²⁶ J. C. Murray, *The Problem of Religious Freedom. On the Problems of Conscience and Authority Concerning Church and State*, London—Dublin, 1965, p. 24.

²⁷ V. I. Leninas, *Raštai*, t. 15, V., 1952, p. 370—371.